

Social Work & Education

©SW&E. 2025

УДК 364.63-055.2:[316.647.8:305]-
043.2]:303.72](045)
DOI: 10.25128/2520-6230.25.2.6

Наталія КОЛЯДА,
завідувачка кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи,
докторка педагогічних наук,
професорка,¹
nataliya.kolyada@udpu.edu.ua
ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0001-7743-7831>

Тетяна КОЧУБЕЙ,
професорка кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи,
докторка педагогічних наук,²
kochubey@udpu.edu.ua
ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0002-9104-8442>

Наталія ЛЕВЧЕНКО,
доцентка кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи
докторка педагогічних наук,³
n.levchenkod@gmail.com
ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0002-5479-1907>

Алла ВОЙТОВСЬКА,
доцентка кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи,
докторка філософії із соціальної
роботи,⁴ alla.voytovskaya@gmail.com
ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0003-4960-6348>

Статус статті:

Отримано: Березень 28, 2025
1-перезензування: травень 15, 2025
Прийнято: травень 30, 2025

1, 2, 3, 4. Уманський державний
педагогічний університет імені Павла
Тичини, Україна;

Коляда, Н., Кочубей, Т., Левченко, Н., Войтовська, А. (2025). Вплив гендерних стереотипів на виникнення насильства щодо жінок: аналіз сучасних тенденцій. *Social Work and Education*, Vol. 12, No. 2 pp. 202-214. DOI: 10.25128/2520-6230.25.2.6

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ВИНИКНЕННЯ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Анотація. У статті розглядається одна з найгостріших соціальних проблем сучасності – насильство щодо жінок у контексті гендерних стереотипів, що глибоко вкорінені у культурі, суспільній свідомості та повсякденних практиках. Підкреслено, що попри формальні здобутки у сфері прав людини, включаючи оновлення законодавства й активізацію міжнародних ініціатив, у багатьох суспільствах, зокрема в Україні, зберігається висока толерантність до гендерно зумовленого насильства. Особливу увагу приділено соціальній природі гендерних стереотипів, які формуються і відтворюються через інститути сім'ї, освіти, медіа, релігії та культури. Проаналізовано типи стереотипів – побутові, професійні, поведінкові, тілесні та статусні – їхній вплив на формування уявлень про «нормальну» жіночу поведінку та роль у легітимації насильства.

Стаття базується на міждисциплінарному підході, поєднуючи соціологічні, психологічні, культурологічні та правові перспективи. Розглядаються механізми інтерналізації стереотипів, феномен віктимблеймінгу, роль масової культури й традиційних наративів у нормалізації агресії щодо жінок. Особливий акцент зроблено на постконфліктному контексті України: війна посилила вразливість жінок до різних форм насильства, зумовила поглиблення економічної та соціальної залежності, ускладнила доступ до допомоги. Підтверджено, що насильство щодо жінок має системний характер і потребує комплексного підходу до запобігання й реагування.

У статті представлено сучасні моделі соціальної роботи з жінками, які зазнали насильства, наголошено на важливості індивідуалізованого підходу, багатопрофільного супроводу, роботи з родиною та агресором, а також гендерної просвіти у громадах. Описано ефективні практики, зокрема кампанії проти насильства, профілактичні програми в освітніх закладах, діяльність кризових центрів. Аргументовано, що лише міжсекторальна взаємодія – за участі соціальних працівників, освітян, правоохоронців, громадських організацій та медіа – здатна забезпечити системну протидію гендерно зумовленому насильству. Стаття підкреслює стратегічну важливість боротьби з гендерними стереотипами як умови для побудови інклюзивного та безпечного суспільства.

Ключові слова: гендерні стереотипи, насильство щодо жінок, віктимблеймінг, патріархальні норми, гендерна рівність, соціальна робота, міждисциплінарний підхід.

ВСТУП

У сучасному світі, попри значний прогрес у сфері прав людини, проблема насильства щодо жінок залишається однією з найгостріших як на національному, так і на глобальному рівнях. Особливої гостроти вона набуває в контексті поширених гендерних стереотипів, що становлять невід'ємну частину соціокультурної матриці більшості суспільств. В Україні, як і в інших пострадянських країнах, трансформація гендерних ролей супроводжується опором з боку традиційних установок, що ускладнює просування гендерної рівності та зниження рівня гендерно зумовленого насильства (Semigina et al., 2022; Yaroshenko & Semigina, 2022).

Гендерні стереотипи визначають очікування щодо «належної» поведінки жінок і чоловіків, формують межі допустимого, часто легітимізують агресію щодо жінок і сприяють стигматизації постраждалих. Такі уявлення не лише ускладнюють виявлення фактів насильства, а й суттєво знижують ефективність заходів реагування та підтримки, формування безпечного середовища (Сарнацька & Семигіна, 2023; Dvoriak et al., 2020).

Останнє десятиліття відзначається зростанням наукової та практичної уваги до проблеми гендерної рівності й насильства проти жінок. Провідні міжнародні організації — ВООЗ, ООН, UNFPA, Рада Європи, Європейський інститут з гендерної рівності (EIGE) — регулярно публікують аналітичні звіти, які демонструють тісний зв'язок між гендерними стереотипами та рівнем насильства в суспільстві (World Health Organization, 2021).

В українській науковій літературі ця тематика розглядається з різних позицій: правознавчої (Сенченко І., Слабоспицька І.), соціальної роботи (Лагутіна Л., Коваленко Н., Семигіна Т., Ярошенко А.), психології (Романенко Л., Гнатюк Т.), освітньої сфери (Луценко О., Кобзар О.). Водночас бракує цілісного міждисциплінарного підходу, який би поєднував зазначені перспективи й враховував особливості постконфліктного контексту, притаманні сучасній Україні.

Дослідники наголошують, що, попри вдосконалення законодавства та активізацію інформаційних кампаній, рівень толерантності до насильства в суспільстві залишається високим. Особливу увагу приділяють феномену віктимблеймінгу, ролі засобів масової інформації, впливу культурних норм, а також соціальним та психологічним наслідкам для жінок, які зазнали насильства. Зростає кількість емпіричних досліджень, що стосуються ефективності профілактичних програм у школах, громадах і на робочих місцях (UNFPA Ukraine, 2024).

В умовах масштабних трансформацій, спричинених війною, питання деконструкції гендерних стереотипів і подолання насильства набуває стратегічного значення для національної безпеки, соціальної згуртованості та сталого розвитку. Зміна соціальних ролей жінок, посилення їхньої участі в обороні, волонтерстві та громадському житті потребує переосмислення усталених уявлень про "жіночність" і "чоловічість", а також формування нової культури рівноправного партнерства.

МЕТОДОЛОГІЯ РОБОТИ

Метою статті є, на основі аналізу наукової літератури та результатів сучасних соціологічних досліджень, охарактеризувати соціальну природу гендерних стереотипів і проаналізувати їхній вплив на формування та відтворення насильства щодо жінок. Крім того, стаття має на меті висвітлити актуальні підходи і практики соціальної роботи, спрямовані на подолання насильства та трансформацію дискримінаційних установок у суспільстві.

Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує соціологічні, психологічні, культурологічні та правові перспективи. Теоретичною рамкою аналізу виступає критична парадигма, зокрема феміністський підхід, який дозволяє розглядати насильство не лише як індивідуальну поведінкову проблему, а як структурне явище, обумовлене соціальними ієрархіями, патріархальними нормами та нерівністю влади (Семигіна, 2025).

Застосування феміністської оптики дозволяє виявити, яким чином соціальні інститути — сім'я, освіта, медіа, релігія, право — беруть участь у нормалізації гендерних стереотипів і створенні умов, що легітимізують насильство проти жінок. Такий підхід також сприяє критичному осмисленню ролі соціальної роботи як інструменту не лише допомоги постраждалим, а й соціальної трансформації (Семигіна & Ярошенко, 2024).

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Різновиди стереотипів та їх соціальна природа. Аналіз наукової літератури засвідчує, що стереотипи закріплюють у масовій свідомості так звані «традиційні» моделі жіночої та чоловічої поведінки. Жінки асоціюються з емоційністю, турботою, слабкістю, залежністю та підпорядкованістю, тоді як чоловіки — з раціональністю, силою, активністю, домінуванням і незалежністю. Таке спрощене й уніфіковане сприйняття ролей не враховує індивідуальних особливостей і обмежує можливості самореалізації обох статей, водночас створюючи передумови для дискримінації та насильства щодо жінок.

У сучасних дослідженнях (Elmers, 2018; Heilman et al, 204; Priyashantha et al., 2023; Yaroshenko & Semigina, 2022) виокремлюють низку різновидів гендерних стереотипів:

- **Побутові стереотипи:** приписують жінкам виключну відповідальність за ведення домашнього господарства, виховання дітей, забезпечення емоційного комфорту в родині. Чоловіки при цьому розглядаються як «годувальники» та захисники.
- **Професійні стереотипи:** формують уявлення про «жіночі» професії (освіта, охорона здоров'я, соціальна сфера) та «чоловічі» (технічні галузі, політика, армія), що впливає на вибір професій, кар'єрні перспективи та оплату праці.
- **Поведінкові стереотипи:** задають рамки допустимої поведінки. Жінкам приписується стриманість, лагідність, поступливість, тоді як від чоловіків очікується лідерство, ініціативність, навіть агресивність.
- **Стереотипи тілесності:** накладають соціальні очікування щодо зовнішнього вигляду, сексуальності та фізичної активності, що впливає на самооцінку та здоров'я жінок.

- *Стереотипи щодо ролі у суспільстві:* обмежують участь жінок у політичному, економічному та громадському житті, підтримуючи уявлення про їхню другорядність у публічній сфері.

Сучасні дослідження (Alisa et al., 2024; Alonso-Ruido et al., 2023; Merma-Molina et al., 2022; Ossai, 2024) окреслюють соціальну природу гендерних стереотипів, які є не лише відображенням індивідуальних уявлень, а й результатом тривалих процесів соціального конструювання, трансляції й закріплення на різних рівнях суспільної взаємодії.

З позиції *соціологічного підходу* гендерні стереотипи розглядаються як продукт соціалізації, що відтворюється через інститути сім'ї, освіти, медіа, церкви та держави. Стереотипи функціонують як засіб соціального контролю та легітимації суспільної ієрархії, що дозволяє домінуючим групам зберігати владне становище. Зокрема, у межах структурного функціоналізму модель ролей Т. Парсонса описує розподіл обов'язків на «експресивні» (жіночі) й «інструментальні» (чоловічі), що сприяє інституціоналізації гендерної нерівності та підпорядкованого становища жінки в суспільстві.

Психологічна перспектива підкреслює функцію когнітивної економії, яку виконують стереотипи: вони спрощують процеси пізнання, дозволяючи швидко орієнтуватися в соціальному середовищі. Водночас така спрощеність призводить до формування й закріплення стійких упереджень. Гендерні стереотипи зазвичай формуються у дитячому віці та зберігаються протягом усього життя, впливаючи на самооцінку, життєві стратегії та навіть на здатність осмислювати власний досвід. Психологічна інтерналізація гендерних ролей нерідко призводить до того, що жінки самі сприймають насильство як «норму» або як «неминучий» елемент своєї статевої ідентичності.

Культурні коди виступають потужним механізмом закріплення й трансляції стереотипів, зокрема через міфи, літературу, фольклор, релігійні тексти, обрядову практику. У традиційних культурах образи маскулінності та фемінності задають символічні межі дозволеного, визначаючи легітимні сфери впливу, влади та підпорядкування. У багатьох наративах насильство чоловіка над жінкою виправдовується як засіб «відновлення порядку», «виховання» чи «збереження честі».

Правовий підхід демонструє, що законодавство може виступати як інструментом подолання гендерних стереотипів, так і механізмом їх відтворення. До ухвалення міжнародних нормативно-правових актів, зокрема Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та Стамбульської конвенції, у багатьох країнах чинні правові норми прямо або опосередковано легітимізували дискримінаційні практики. В Україні за останні десятиліття було здійснено значний поступ у нормативному визнанні гендерної рівності та криміналізації домашнього насильства. Водночас інституційні механізми подекуди залишаються слабкими, а практика правозастосування — інерційною, що суттєво знижує ефективність впроваджених змін (Коваленко, 2022).

Медіа, зокрема рекламна індустрія, телебачення, кіно та цифрові платформи, виступають ключовим каналом трансляції гендерних уявлень. Типовими є образи «традиційної» жінки — домогосподарки, матері, об'єкта сексуального бажання — та «сильного чоловіка» — лідера, захисника,

годувальника. Аналіз контенту сучасних українських і зарубіжних ЗМІ свідчить про переважне представлення жінок у пасивних або маргіналізованих ролях, зокрема як жертв чи другорядних персонажок. ЗМІ часто мимоволі або свідомо виправдовують насильство, уникають прямої назви проблеми, вдаються до віктимного дискурсу, що перекладає відповідальність на постраждалу сторону, особливо у випадках домашнього або сексуального насильства.

Культурні традиції, зафіксовані у обрядах, народних прислів'ях та пісенному фольклорі, формують образ «ідеальної жінки» — тихої, лагідної, працьовитої, покірної. У низці фольклорних сюжетів покарання жінки подається як справедливе чи навіть необхідне, що закріплює побутову толерантність до насильства й агресії (Гнатюк, 2020).

Релігійні наративи, притаманні багатьом конфесіям, також підтримують уявлення про підлеглу роль жінки, встановлюючи вимоги до «чистоти», «вірності», «жертвності». Водночас упродовж останніх десятиліть спостерігається позитивна тенденція — зростає активність окремих релігійних організацій у сфері просвітницької діяльності, спрямованої на протидію насильству та дискримінації (UNFPA Ukraine, 2024).

Вплив гендерних стереотипів на толерантність до насильства в суспільстві. Численні дослідження (Міністерство охорони здоров'я України, 2023; Bates et al, 2019; Monterrosa, 2021; Sotiriou et al., 2011; Villardón-Gallego et al., 2023) доводять, що гендерні стереотипи виступають потужним каталізатором соціально-психологічних процесів, що створюють підґрунтя для виникнення та відтворення насильства щодо жінок. Їхній вплив простежується на всіх рівнях — від індивідуального до інституційного, пронизуючи щоденну взаємодію, культурні норми та практики соціальних інститутів.

Процес соціалізації з раннього дитинства формує уявлення про «належні» гендерні ролі через вплив родини, освітнього середовища та соціального оточення. Діти засвоюють стереотипні моделі поведінки: хлопчиків заохочують до активності, незалежності, рішучості, натомість дівчат — до слухняності, емоційності, догідливості. Таким чином поступово закладається уявлення про чоловічу домінантність як «природну», а жіночу підпорядкованість — як «нормативну». У дорослому віці це трансформується у толерування нерівності й навіть насильства, яке сприймається не як викривлення, а як частина «родинної ієрархії» (Гнатюк, 2020).

Інтерналізовані стереотипи можуть призводити до самовиправдання жінками агресивної поведінки партнерів, що ускладнює розрив з аб'юзивними стосунками та знижує ймовірність звернення по допомогу. Одним з найбільш деструктивних механізмів є *віктимблеймінг* — перекладання відповідальності за насильство на саму постраждалу. У межах усталених уявлень домінує думка, що «справжня» жінка не стане жертвою, а якщо постраждала — то сама спровокувала: невідповідною поведінкою, зовнішнім виглядом, «неправильними» рішеннями. Такий наратив не лише виправдовує насильство, але й призводить до вторинної травматизації, ізоляції, сорому, що змушує жінок мовчати про пережите (Центр прав людини, гендеру та міграції, 2023).

У низці спільнот, особливо сільських, етнічних чи релігійно орієнтованих, зберігається висока толерантність до насильства у межах сім'ї — як до засобу

«виховання», «збереження честі роду» або «захисту традиційних цінностей». Соціальний осуд жінок, які виходять за межі очікуваних ролей, підсилює атмосферу конформізму та замовчування проблеми (UNFPA Ukraine, 2024).

Стереотипи також стають джерелом внутрішнього конфлікту для жінок, які прагнуть особистісної реалізації, освіти, професійного зростання, але постійно стикаються з тиском суспільних і родинних очікувань. Цей конфлікт може спричиняти емоційне вигорання, депресивні стани, стрес, а також призводити до толерування аб'юзивних моделей поведінки (UN Women, 2022). Ідеї про «природну» жертвовність чи покірність жінки слугують виправданням насильства, нормалізуючи його у суспільній свідомості.

Результати досліджень у різних країнах (Chmielewska & Fuhr, 2017; Ogbe et al., 2020) свідчать про те, що частина суспільства й досі вважає певні форми насильства допустимими — зокрема у випадках, коли поведінка жінки «не відповідає очікуванням»: вона проявляє надмірну самостійність, ігнорує «традиційні обов'язки», чинить опір авторитету партнера. У патріархальних громадах фізичне чи психологічне насильство нерідко розглядається як легітимний інструмент контролю, дисципліни або «виховання».

Особливо руйнівним є вплив культурних наративів, що легітимізують жорстоке поводження. У казках, прислів'ях, піснях та фольклорі поширені формули на кшталт «Б'є — значить любить», «Жінка має терпіти», «Мовчи — буде мир». Ці уявлення транслиуються між поколіннями, репродукуються в сімейному та освітньому середовищі, а також у масовій культурі. Навіть після ухвалення прогресивного законодавства та впровадження сучасних програм профілактики й захисту постраждалих, вони залишаються глибоко вкоріненими у колективній свідомості, гальмуючи реальні трансформації.

Ескалація гендерно зумовленого насильства в умовах війни. Війна та інші соціальні потрясіння значно посилюють ризики насильства щодо жінок, поглиблюючи вже наявні гендерні нерівності та вразливості. З одного боку, зростає рівень стресу, тривоги й агресії у суспільстві; з іншого — погіршуються умови життя, руйнуються соціальні зв'язки, скорочуються можливості для отримання захисту й допомоги. Економічна нестабільність, втрата роботи, житла, розлука з рідними чи втрата близьких підвищують ступінь залежності жінок від партнерів або оточення, що нерідко супроводжується зростанням домашнього насильства.

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року фіксується суттєве збільшення випадків усіх форм гендерно зумовленого насильства — передусім домашнього, у тому числі психологічного та економічного (ГО «Ла Страда-Україна», 2023; Міністерство соціальної політики України, 2025). Окремо слід виокремити поширення сексуального насильства, що використовується як інструмент війни. За даними Amnesty International (2024), наразі в Україні розслідуються понад 200 випадків сексуального насильства, скоєного представниками збройних сил РФ, однак реальна кількість таких злочинів, імовірно, значно більша через страх жертв звертатися по допомогу.

Особливо вразливими в умовах війни є жінки з-поміж внутрішньо переміщених осіб, представниці етнічних меншин, жінки з інвалідністю, а також ті, хто виховує дітей самостійно або втратив джерело доходу. У багатьох

випадках доступ до послуг соціального захисту або спеціалізованої допомоги залишається обмеженим — через зруйновану інфраструктуру, нестачу кадрів, відсутність інформації або стигматизацію (БФ «Позитивні жінки», 2024; Capasso et al., 2022; Jurfem, 2020).

Високий рівень стереотипізації українського суспільства, брак системної гендерної освіти, а також слабка профілактична робота на всіх рівнях сприяють поширенню толерантності до насильства. За оцінками експертів, майже 70% жінок в Україні стикалися з тією чи іншою формою дискримінації або насильства протягом життя (UN Women, 2024). Це вказує на системність проблеми та потребу в міжсекторальній відповіді — не лише правовій і соціальній, а й культурно-освітній.

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Проведений аналіз підтверджує, що **гендерні стереотипи виступають не лише культурним явищем, а структурним чинником, який системно відтворює дискримінацію і насильство щодо жінок**. Вони є глибоко вкоріненими у повсякденне життя, інституційні практики та законодавчі рамки, що ускладнює боротьбу з насильством на всіх рівнях — від індивідуального до державного. Такий вплив є багатовимірним, а отже — потребує комплексної соціальної відповіді.

Особливо тривожним видається **феномен віктимблеймінгу**, що часто супроводжує реагування на насильство. Його прояви — від публічних сумнівів у правдивості слів жінки до відмови в наданні допомоги — свідчать про глибоку нормалізацію насильства у суспільстві. Це підсилює **вторинну травматизацію**, сприяє **ізоляції постраждалих**, а також **підвищує латентність проблеми** — багато випадків залишаються непоміченими, не зафіксованими та не розглянутими в правовому полі.

У міжнародному контексті доведено, що **найбільш ефективними підходами до подолання гендерно зумовленого насильства є міждисциплінарність, профілактика і просвітництво**. Країни з розвиненими системами соціального захисту та гендерної політики, як-от Швеція, демонструють нижчий рівень толерантності до насильства. Це підтверджує, що **інституційна зрілість, доступ до якісних послуг і просвітницькі кампанії** здатні суттєво змінювати ситуацію.

Водночас у контексті України, особливо під час війни, ситуація є складнішою. **Зростання вразливості жінок, зокрема ВПО, осіб з інвалідністю, представниць меншин, загострює потребу в адаптивних, чутливих до контексту підходах**. Соціальна інфраструктура часто не витримує навантаження, а фрагментарність допомоги у сільських громадах чи зонах бойових дій підриває потенціал системної відповіді.

Систематизація втручань, наведених у проаналізованих дослідженнях, дає підстави для твердження, що **роль соціальних працівників набуває стратегічного значення у контексті зменшення впливу гендерних стереотипів**. Фахівці виступають одночасно як **кризові консультанти, адвокати, просвітники та координатори програм**, але водночас стикаються з інституційними бар'єрами — від браку ресурсів до високого емоційного вигорання. Варто визнати, що **без належної**

підтримки та навчання самі фахівці можуть залишатися носіями стереотипів, що суперечить їхній професійній етиці.

Також слід акцентувати на **нових просторах поширення стереотипів** — цифровому середовищі. Онлайн-дискурс часто посилює сексистські уявлення, а **кібернасильство** залишається недооціненим явищем. Цей вимір потребує подальшого дослідження, а також створення нормативно-правових механізмів і відповідей соціальної роботи, адаптованих до онлайн-середовища.

Таким чином, результати дослідження засвідчують: **гендерні стереотипи не просто супроводжують насильство щодо жінок — вони його породжують і закріплюють.** Подолання цього феномену можливе лише за умов **посилення структурних змін, інституційного розвитку, політичної волі та щоденної, чутливої до гендеру практики соціальної роботи.** Особливої ваги набуває потреба у **переналаштуванні професійної підготовки соціальних працівників**, аби вони могли ефективно розпізнавати прояви дискримінації та протидіяти їм у своїй щоденній діяльності.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури, міжнародних та національних досліджень, а також практики соціальної роботи дозволяє сформулювати низку ключових висновків щодо впливу гендерних стереотипів на виникнення насильства щодо жінок у сучасному суспільстві:

1. **Гендерні стереотипи** є системним чинником, що лежить в основі багатьох форм дискримінації. Вони сприяють легітимації та нормалізації насильства щодо жінок, впливаючи на всі рівні суспільної взаємодії — від індивідуального до інституційного.

2. **Механізми впливу стереотипів** мають багатовимірний характер. Вони формуються і поширюються через процеси соціалізації, медіа, освіту, культуру, релігію, а також через практики державних і недержавних інституцій. Особливо небезпечним є явище віктимблеймінгу, яке веде до вторинної травматизації постраждалих та знижує рівень звернення за допомогою.

3. **Рівень толерантності до насильства** суттєво знижується в суспільствах із розвинутою гендерною освітою, ефективною профілактикою, доступом до якісних соціальних і правових послуг. Міжнародний досвід свідчить про ефективність інтегрованих міждисциплінарних підходів, просвітницьких кампаній та комплексної підтримки постраждалих.

4. **Збройні конфлікти, соціальні та економічні кризи** значно підвищують ризики гендерно зумовленого насильства. Найбільш уразливими стають внутрішньо переміщені особи, жінки з інвалідністю, представниці національних меншин та інші маргіналізовані групи.

5. **Соціальні працівники** відіграють ключову роль у подоланні насильства щодо жінок — як просвітники, кризові консультанти, адвокати прав жінок, координатори допомоги та організатори програм підтримки. Водночас вони часто стикаються з інституційними, нормативними та особистісними бар'єрами, що обмежують ефективність їхньої роботи.

Незважаючи на позитивні зрушення у законодавстві та активізацію громадянського суспільства, в Україні зберігається **висока латентність проблеми,**

недостатній рівень гендерної просвіти, фрагментарність системи допомоги, особливо у сільських громадах та серед уразливих категорій населення.

Перспективним напрямом подальших досліджень є **аналіз впливу гендерних стереотипів у цифровому середовищі**, зокрема щодо кібернасильства, онлайн-дискримінації та особливостей реагування на них з боку фахівців соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

БФ «Позитивні жінки» (2024). *Вплив війни на жінок, які живуть з ВІЛ, в Україні: дослідження під керівництвом спільноти*. <https://bit.ly/44Qsy7h>

Гнатюк, Т. (2020). Гендерні стереотипи в сучасній українській культурі. *Український соціум*, 3, 64–73.

ГО «Ла Страда-Україна» (2023). *Річний звіт*. <https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/finalnyj-zvit-za-2023.pdf>

Коваленко, Н. (2022). Гендерна політика в Україні: проблеми імплементації. *Соціальна робота та освіта*, 1(9), 15–23.

Міністерство охорони здоров'я України (2023). Дослідження стану позначення стереотипів за ознакою статі на психоемоційному добробуті жінок та чоловіків на підставі аналізу світової науковопрактичної літератури. <https://bit.ly/43n9kFb>

Міністерство соціальної політики України (2025). Інформація про стан виконання завдань і заходів з виконання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року за 2024 рік. <https://bit.ly/4jyeItY>

Сарнацька, А. & Семигіна, Т. (2023). Насильство над жінками з боку інтимних партнерів: сутність та різновиди. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2, 87-98.

Семигіна, Т. & Ярошенко, А. (2024). Феміністична соціальна робота: дослідницький вимір. У кн. Кравченко, О., ред. *Роль персоналії в історії професійної соціальної роботи* (с. 30-54). Умань: Компрінт.

Семигіна, Т. (2025). *Сприяючи змінам: дослідження в соціальній роботі*. Таллінн: Teadmus.

Центр прав людини, гендеру та міграції (2023). *Посібник для роботи з випадками гендерно зумовленого насильства: реагування на розкриття гендерного насильства в умовах гуманітарної кризи*. https://bpb-us-w2.wpmucdn.com/sites.wustl.edu/dist/1/2391/files/2023/03/Ukrainian-Toolkit_230223.pdf

Alisa, J., Laela, E., & Nurjanah, R. (2024). Gender Stereotypes from A Management Perspective: A Literature Review. *Journal of Feminism and Gender Studies*, 4(2), 1-18.

Alonso-Ruido, P., Estévez, I., Varela-Portela, C., & Regueiro, B. (2023). College Students' Stereotyped Beliefs. *Social Sciences*, 12(5), 302.

Amnesty International (2024). Ukraine 2024. <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/eastern-europe-and-central-asia/ukraine/report-ukraine>

Bates, E. A., Kaye, L. K., Pennington, C. R., & Hamlin, I. (2019). What about the male victims? Exploring the impact of gender stereotyping on implicit attitudes and behavioural intentions associated with intimate partner violence. *Sex Roles*, 81, 1-15.

Capasso, A., Skipalska, H., Nadal, J., Zamostian, P., Kompaniets, O., Navario, P., & Castillo, T. P. (2022). Lessons from the field: Recommendations for gender-based violence prevention and treatment for displaced women in conflict-affected Ukraine. *Lancet Regional Health – Europe*, 17, 100408. <https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2022.100408>

Chmielowska, M., & Fuhr, D. C. (2017). Intimate partner violence and mental ill health among global populations of indigenous women: A systematic review. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 52(6), 689–704. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1375-z>

Dvoriak, S., Karagodina, O., & Semigina, T. (2020). Gender competences of social work

students: do we need a transformative approach? *Social Work and Education*, 7 (3), 279-288.

Ellemers, N. (2018). Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 69, 275–298. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>

Heilman, M. E., Caleo, S., & Manzi, F. (2024). Women at work: pathways from gender stereotypes to gender bias and discrimination. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 11(1), 165-192.

Jurfem (2020). *Попередження сексуального насильства під час війни та покарання за нього: Рекомендації для України*. <https://jurfem.com.ua/poperedzennyaseksualnogo-nasylstva-pid-chas-viyny-ta-pokarannya-za-nyogo-rekomendacii-dlyaukrainy/>

Merma-Molina, G., Ávalos-Ramos, M. A., & Martínez Ruiz, M. Á. (2022). Gender stereotypes: persistence and challenges. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 41(7), 1112-1135.

Monterrosa, A. E. (2021). How race and gender stereotypes influence help-seeking for intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*, 36(17-18), NP9153-NP9174.

Ogbe, E., Harmon, S., Van den Bergh, R., & Degomme, O. (2020). A systematic review of intimate partner violence interventions focused on improving social support and/mental health outcomes of survivors. *PLoS One*, 15(6), e0235177. 10.1371/journal.pone.0235177

Ossai, J. N. (2024). Empowering Equality through Education: Deconstructing Patriarchy in the Social Studies Classroom-Strategies for Gender-Neutral Teaching in Nigeria. *NIU Journal of Educational Research*, 10(2), 49-58.

Priyashantha, K. G., De Alwis, A. C., & Welmilla, I. (2023). Gender stereotypes change outcomes: A systematic literature review. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, 5(5), 450-466.

Semigina, T., Yurochko, T., & Stopolyanska, Y. (2022). ‘Everyone is on their own and nobody needs us’: Women ageing with HIV in Ukraine. In M. Henrickson et al. (Eds.), *HIV, sex, and sexuality in later life* (pp. 46–63). Bristol: Policy Press.

Sotiriou, S., Ntinapogias, S., & Petroulaki, K. (2011). *Attitudes on gender stereotypes and gender-based violence among youth. Country report: Greec*. European Anti-Violence Network.

UN Women. (2022). *The Levers of Change: Gender Equality Attitudes Study*. <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/08/the-levers-of-change-gender-equality-attitudes-study-2022>

UNFPA Ukraine (2024). *Voices from Ukraine Report: Assessment Findings and Recommendations*. <https://ukraine.unfpa.org/uk/publications/voices-ukraine-pilot>

Villardón-Gallego, L., García-Cid, A., Estévez, A., & García-Carrión, R. (2023). Early educational interventions to prevent gender-based violence: A systematic review. *Healthcare*, 11(1), 142.

World Health Organization. (2021). Violence against women prevalence estimates, 2018. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>

Yaroshenko A. & Semigina T. (2022). Exploring Gender Stereotypes among Prospective Foster Families. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 25, 62-79.

THE IMPACT OF GENDER STEREOTYPES ON THE EMERGENCE OF VIOLENCE AGAINST WOMEN: ANALYSIS OF CURRENT TRENDS

Nataliya KOLYADA, Head of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine; nataliya.kolyada@udpu.edu.ua

Tetyana KOCHUBEY, Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Doctor of Pedagogical Sciences, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine; kochubey@udpu.edu.ua

Nataliya LEVCHENKO, Associate Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Doctor of Pedagogical Sciences, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine; n.levchenkod@gmail.com

Alla VOITOVSKA, Associate Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, PhD in Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine; alla.voytovskaya@gmail.com

Abstract. *The article examines one of the most acute social problems of our time - violence against women in the context of gender stereotypes that are deeply rooted in culture, public consciousness and everyday practices. It is emphasized that despite formal achievements in the field of human rights, including the updating of legislation and the activation of international initiatives, in many societies, in particular in Ukraine, a high tolerance for gender-based violence remains. Particular attention is paid to the social nature of gender stereotypes, which are formed and reproduced through the institutions of the family, education, media, religion and culture.*

The types of stereotypes - household, professional, behavioral, bodily and status - are analyzed, their impact on the formation of ideas about "normal" female behavior and their role in the legitimization of violence. The article is based on an interdisciplinary approach, combining sociological, psychological, cultural and legal perspectives. The mechanisms of stereotype internalization, the phenomenon of victim blaming, the role of mass culture and traditional narratives in normalizing aggression against women are considered. Special emphasis is placed on the post-conflict context of Ukraine: the war has increased women's vulnerability to various forms of violence, led to deepening economic and social dependence, and complicated access to help. It is confirmed that violence against women is systemic in nature and requires a comprehensive approach to prevention and response.

The article presents modern models of social work with women who have experienced violence, emphasizing the importance of an individualized approach, multidisciplinary support, work with the family and the aggressor, as well as gender education in communities. Effective practices are described, in particular, campaigns against violence, preventive programs in educational institutions, and the activities of crisis centers. It is argued that only intersectoral interaction – with the participation of social workers, educators, law enforcement officers, public organizations and the media – can ensure a systematic response to gender-based violence. The article emphasizes the strategic importance of combating gender stereotypes as a condition for building an inclusive and safe society.

Key words: gender stereotypes, violence against women, victim blaming, patriarchal norms, gender equality, social work, interdisciplinary approach.

References

- CF "Positive Women". (2024). Impact of war on women living with HIV in Ukraine: A community-led study. <https://bit.ly/44Qsy7h> (in Ukrainian).
- Hnatiuk, T. (2020). Gender stereotypes in contemporary Ukrainian culture. *Ukrainian Society*, 3, 64–73. (in Ukrainian).
- NGO "La Strada-Ukraine". (2023). Annual report. <https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/finalnyj-zvit-za-2023.pdf> (in Ukrainian).
- Kovalenko, N. (2022). Gender policy in Ukraine: Problems of implementation. *Social Work and Education*, 1(9), 15–23. (in Ukrainian).
- Ministry of Health of Ukraine (2023). Study of the state of gender stereotype marking on the psychoemotional well-being of women and men based on the analysis of world scientific and practical literature. <https://bit.ly/43n9kFb> (in Ukrainian).
- Ministry of Social Policy of Ukraine (2025). Information on the state of implementation of tasks and measures for the execution of the State Social Program for the Prevention and Combating of Domestic Violence and Gender-Based Violence for the period up to 2025 for 2024. <https://bit.ly/4jyeltY> (in Ukrainian).
- Sarnatska, A., & Semigina, T. (2023). Violence against women by intimate partners: Essence and types. *Social Work and Social Education*, 2, 87–98. (in Ukrainian).
- Semigina, T., & Yaroshenko, A. (2024). Feminist social work: A research dimension. In O. Kravchenko (Ed.), *The role of personality in the history of professional social work*. (pp. 30–54). Komprynt. (in Ukrainian).
- Semigina, T. (2025). Promoting change: Research in social work. Teadmus. (in Ukrainian).
- Center for Human Rights, Gender and Migration (2023). Manual for working with cases of gender-based violence: Responding to the disclosure of gender-based violence in a humanitarian crisis. https://bpb-us-w2.wpmucdn.com/sites.wustl.edu/dist/1/2391/files/2023/03/Ukrainian-Toolkit_230223.pdf (in Ukrainian).
- Alisa, J., Laela, E., & Nurjanah, R. (2024). Gender Stereotypes from A Management Perspective: A Literature Review. *Journal of Feminism and Gender Studies*, 4(2), 1–18.
- Alonso-Ruido, P., Estévez, I., Varela-Portela, C., & Regueiro, B. (2023). College Students' Stereotyped Beliefs. *Social Sciences*, 12(5), 302.
- Amnesty International (2024). Ukraine 2024. <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/eastern-europe-and-central-asia/ukraine/report-ukraine>
- Bates, E. A., Kaye, L. K., Pennington, C. R., & Hamlin, I. (2019). What about the male victims? Exploring the impact of gender stereotyping on implicit attitudes and behavioural intentions associated with intimate partner violence. *Sex Roles*, 81, 1–15.
- Capasso, A., Skipsalska, H., Nadal, J., Zamostian, P., Kompaniets, O., Navario, P., & Castillo, T. P. (2022). Lessons from the field: Recommendations for gender-based violence prevention and treatment for displaced women in conflict-affected Ukraine. *Lancet Regional Health – Europe*, 17, 100408. <https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2022.100408>
- Chmielowska, M., & Fuhr, D. C. (2017). Intimate partner violence and mental ill health among global populations of indigenous women: A systematic review. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 52(6), 689–704. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1375-z>
- Dvoriak, S., Karagodina, O., & Semigina, T. (2020). Gender competences of social work students: do we need a transformative approach? *Social Work and Education*, 7 (3), 279–288.

Ellemers, N. (2018). Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 69, 275–298. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>

Heilman, M. E., Caleo, S., & Manzi, F. (2024). Women at work: pathways from gender stereotypes to gender bias and discrimination. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 11(1), 165–192.

Jurfem (2020). *Попередження сексуального насильства під час війни та покарання за нього: Рекомендації для України*. <https://jurfem.com.ua/poperedzennyaseksualnogonasyilstva-pid-chas-viyny-ta-pokarannya-za-nyogo-rekomendacii-dlyaukrainy/>

Merma-Molina, G., Ávalos-Ramos, M. A., & Martínez Ruiz, M. Á. (2022). Gender stereotypes: persistence and challenges. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 41(7), 1112–1135.

Monterrosa, A. E. (2021). How race and gender stereotypes influence help-seeking for intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*, 36(17–18), NP9153–NP9174.

Ogbe, E., Harmon, S., Van den Bergh, R., & Degomme, O. (2020). A systematic review of intimate partner violence interventions focused on improving social support and/mental health outcomes of survivors. *PLoS One*, 15(6), e0235177. 10.1371/journal.pone.0235177

Ossai, J. N. (2024). Empowering Equality through Education: Deconstructing Patriarchy in the Social Studies Classroom-Strategies for Gender-Neutral Teaching in Nigeria. *NIU Journal of Educational Research*, 10(2), 49–58.

Priyashantha, K. G., De Alwis, A. C., & Welmilla, I. (2023). Gender stereotypes change outcomes: A systematic literature review. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, 5(5), 450–466.

Semigina, T., Yurochko, T., & Stopolyanska, Y. (2022). ‘Everyone is on their own and nobody needs us’: Women ageing with HIV in Ukraine. In M. Henrickson et al. (Eds.), *HIV, sex, and sexuality in later life* (pp. 46–63). Bristol: Policy Press.

Sotiriou, S., Ntinapogias, S., & Petroulaki, K. (2011). *Attitudes on gender stereotypes and gender-based violence among youth. Country report: Greec*. European Anti-Violence Network.

UN Women. (2022). *The Levers of Change: Gender Equality Attitudes Study*. <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/08/the-levers-of-change-gender-equality-attitudes-study-2022>

UNFPA Ukraine (2024). *Voices from Ukraine Report: Assessment Findings and Recommendations*. <https://ukraine.unfpa.org/uk/publications/voices-ukraine-pilot>

Villardón-Gallego, L., García-Cid, A., Estévez, A., & García-Carrión, R. (2023). Early educational interventions to prevent gender-based violence: A systematic review. *Healthcare*, 11(1), 142.

World Health Organization. (2021). Violence against women prevalence estimates, 2018. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>

Yaroshenko A. & Semigina T. (2022). Exploring Gender Stereotypes among Prospective Foster Families. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 25, 62–79.

Article history:

Received: March 28, 2025

1st Revision: May 15, 2025

Accepted: May 30, 2025